

УДК 340.12:572.7

DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.94.4.35>

ГУМАНІЗМ ТА ТРАНСГУМАНІЗМ: ПРАВО І ФІЛОСОФІЯ

Крегул А.М.,

аспірант кафедри конституційного права

та порівняльного правознавства

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ORCID: 0009-0003-5508-5048

Крегул А.М. Гуманізм та трансгуманізм: право і філософія.

Статтю присвячено дослідженню філософсько-правових засад співвідношення гуманізму та трансгуманізму як концептуальних систем, що визначають сучасний правовий дискурс у сфері прав людини, біоетики та регулювання технологічних перетворень особистості. Гуманізм, сформований у добу Відродження та збагачений ідеями Просвітництва, розглядається як аксіологічний фундамент сучасного права, на якому вибудовано концепцію невідчужуваних прав людини, принцип поваги до гідності особистості та ідею рівності суб'єктів правових відносин. Трансгуманізм, натомість, постає як новітній філософський рух, що не заперечує гуманістичних витоків, а прагне їх радикального переосмислення: він пропонує долання біологічних меж людини засобами генетичних, нанотехнологічних, інформаційних та нейрокогнітивних технологій. У статті досліджуються фундаментальні суперечності між цими двома системами поглядів у правовому вимірі: трансгуманістична концепція вільного вдосконалення особистості за допомогою технологій стикається з традиційним розумінням людської гідності як незмінної та невід'ємної характеристики правового суб'єкта. Розкривається трансформація концепції прав людини під впливом трансгуманістичних ідей, зокрема виникнення нових категорій прав: права на самовдосконалення, права на технологічну трансформацію тіла та свідомості, нейроправ. Аналізується роль міжнародних правових інструментів у регулюванні біотехнологічних перетворень людської природи, зокрема Ов'єдської конвенції Ради Європи, документів ВООЗ щодо редагування геному людини, а також рамкових актів у сфері штучного інтелекту. Обґрунтовується необхідність вироблення нової концептуальної моделі правового регулювання, здатної збалансувати права на свободу технологічного розвитку з гарантіями захисту людської гідності та засадами рівного доступу до технологій удосконалення. Зроблено висновок, що право стоїть перед необхідністю вироблення власного відповіді на виклики трансгуманізму, яка не відкидатиме його ціннісних надбань, але й не консервуватиме архаїчні категорії у відриві від реальних технологічних трансформацій суспільства.

Ключові слова: гуманізм, трансгуманізм, права людини, людська гідність, біоетика, правове регулювання, технологічне вдосконалення людини.

Kregul A.M. Humanism and transhumanism: law and philosophy.

The article is devoted to the study of the philosophical and legal foundations of the relationship between humanism and transhumanism as conceptual systems that determine the contemporary legal discourse on human rights, bioethics, and the regulation of technological transformations of the human person. Humanism, shaped during the Renaissance and enriched by Enlightenment ideas, is considered the axiological foundation of modern law upon which the concept of inalienable human rights, the principle of respect for personal dignity, and the idea of equality of legal subjects have been built. Transhumanism, by contrast, emerges as a novel philosophical movement that does not deny humanistic origins but seeks their radical reinterpretation: it proposes overcoming the biological limitations of the human being through genetic, nanotechnological, informational, and neurocognitive technologies. The article examines the fundamental contradictions between these two worldviews in the legal dimension: the transhumanist concept of free self-enhancement through technology confronts the traditional understanding of human dignity as an immutable and inalienable characteristic of the legal subject. The transformation of the concept of human rights under the influence of transhumanist ideas is revealed, including the emergence of new categories of rights: the right to self-enhancement, the right to

technological transformation of body and consciousness, and neurorights. The role of international legal instruments in regulating biotechnological transformations of human nature is analyzed, particularly the Oviedo Convention of the Council of Europe, WHO documents on human genome editing, and framework acts in the field of artificial intelligence. The necessity of developing a new conceptual model of legal regulation capable of balancing the rights to freedom of technological development with guarantees of human dignity and the principles of equal access to enhancement technologies is substantiated. It is concluded that law faces the need to develop its own response to the challenges of transhumanism – one that neither discards its axiological achievements nor preserves archaic categories detached from the real technological transformations of society.

Key words: humanism, transhumanism, human rights, human dignity, bioethics, legal regulation, technological human enhancement.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень. Стрімкий розвиток біотехнологій, нейронаук та штучного інтелекту поставив перед юридичною наукою питання, які ще кілька десятиліть тому здавалися суто фантастичними: чи збережеться поняття «людина» як правова категорія у своїй традиційній незмінності? Чи здатне право у його нинішньому вигляді захистити особистість у світі технологічно вдосконалених суб'єктів? Трансгуманізм – інтелектуальна і культурна течія, що ствердилась у другій половині ХХ ст. і набула потужного академічного звучання на початку третього тисячоліття, – виступає не лише як сукупність технологічних прогнозів, а й як самостійна правова і філософська провокація, що вимагає відповіді від сучасної юриспруденції.

Взаємодія гуманізму та трансгуманізму як двох суперечливих, але генетично пов'язаних систем ідей є предметом активних міжнародних досліджень. Так, Л. Ньяті, аналізуючи права на самотрансформацію в контексті трансгуманізму, обґрунтовує, що ця проблема набула правової актуальності і потребує осмислення в рамках концепції прав людини [2]. У своєму дослідженні Ф. Льяно розглядає співвідношення трансгуманізму та людської вразливості, наполягаючи на тому, що проєкт технологічного гуманізму є лише поверхово сумісним з правами людини [3]. М. Лакалле Норьєга досліджує, як трансгуманістичні ідеї трансформують підвалини правового порядку, змінюючи поняття людської природи на самовизначення як нову основу прав [1].

Серед досліджень трансгуманістичного правового світогляду виокремлюється робота М. Філіпової, К. Ільєва та Р. Юлеви-Чучулайн, які аналізують вплив трансгуманістичної концепції на сучасне право і законодавство, констатуючи, що прихильники цієї доктрини вважають прийняття нових законів неминучим на тлі технологічного вдосконалення людини як біологічного виду [4]. А.Н. Лекетуш у своїй роботі здійснює порівняльний аналіз гуманізму і трансгуманізму крізь призму поняття гідності людського життя, відстежуючи перехід від античних уявлень про «надлюдину» до сучасних трансгуманістичних ідеалів [5]. Серед досліджень у сфері права та медицини вагомий внесок здійснено Р. Фрідманським та ін., які комплексно розглядають права людини у контексті трансгуманістичної медицини в їх етичних та правових аспектах [11].

Метою статті є аналіз окремих аспектів філософсько-правових взаємовідносин між гуманізмом і трансгуманізмом, визначення впливу трансгуманістичних ідей на сучасний правовий дискурс у сфері прав людини та біоетики, а також обґрунтування засад нової моделі правового регулювання технологічного вдосконалення людини.

Виклад матеріалу дослідження. Насамперед відзначимо, гуманізм у його правовому вимірі – це не просто ідеологічна течія, а системоутворювальний принцип, що пронизує весь архітектоніку сучасного права. Сформований у добу Ренесансу як реакція на теоцентризм Середньовіччя, гуманізм утвердив людину в центрі буття й системи цінностей: її розум, свободу, гідність та право на самоствердження було проголошено вищими за будь-які зовнішні авторитети: церковні, державні чи традиційні.

В академічній літературі гуманізм нерідко визначається як культурний рух, що бере витоки з еволюціоністського і натуралістичного мислення та відстоює технологічне оновлення людського виду [8]. Однак у правовому контексті важливішою є інша ознака гуманізму – його нормативна функція: саме з ідей гідності та рівності людей виростає концепція природних прав, яка згодом знайшла відображення у Загальній декларації прав людини 1948 року, у конституційних каталогах прав більшості держав світу та в міжнародних правозахисних договорах.

А.Н. Лекетуш, аналізуючи витоки поняття «надлюдина» в грецькій філософії, простежує довгий шлях від античного ідеалу вдосконаленої людини, що ґрунтувався на чеснотах і розуму, до

сучасних трансгуманістичних ідеалів, зумовлених технологічними можливостями [5, с. 16]. У цьому зіставленні, на нашу думку, стає цілком очевидним принципово важливий момент: якщо античний гуманізм вдосконалення людини шукав у моральному і духовному розвитку, то сучасний трансгуманізм переносить цю мету саме у технологічну площину.

Правовий гуманізм XVIII–XX ст. отримав нормативне вираження у доктрині природного права та концепції прав людини. Незмінна гідність особистості, що не залежить від жодних соціальних, расових, релігійних чи будь-яких інших характеристик, стала ядром як міжнародного права прав людини, так і більшості сучасних конституцій. Гідність у цьому розумінні є «зустрічною нормою» щодо будь-яких зазіхань, як державних, так і приватних, на автономію особистості [21, с. 302].

Принципово важливим є те, що класичний правовий гуманізм виходив із незмінності людської природи як підстави рівності правових суб'єктів. Саме ця незмінність є метафізичним підґрунтям принципу «рівних прав для всіх людей»: якщо природа людини одна й та сама для всіх, то й права мають бути рівними [21, с. 304]. Трансгуманізм ставить цей постулат під питання, пропонуючи можливість диференціації людей за технологічно набутими здібностями. Тому теоретична суперечка між гуманізмом і трансгуманізмом є водночас практично-правовою суперечкою про засади рівності й недискримінації у праві майбутнього. В той же час, на нашу думку, гуманізм у правовому вимірі виступає скоріше не як статична доктрина, а як динамічна аксіологічна основа, здатна до переосмислення, але лише за умови збереження центрального ядра: непорушності людської гідності та рівності правових суб'єктів незалежно від їхніх природних чи набутих якостей.

Власне термін «трансгуманізм» прийнято пов'язувати з Дж. Гакслі, першим генеральним директором ЮНЕСКО, який у 1957 р. виклав концепцію свідомого технологічного управління еволюцією людини [8]. Як організований інтелектуальний і культурний рух трансгуманізм набув оформлення в кінці XX – на початку XXI ст., втілюючись у діяльності організацій на кшталт Humanity+ (H+)¹, публічних дискусіях навколо генетичного редагування, нейро-імплантатів і штучного інтелекту.

Д.М. Лайресков та А. МакКеон, аналізуючи раціональність людського вдосконалення, визначають, що трансгуманізм ставить питання про поліпшення фізичних, когнітивних або емотивних станів людей та людства як виду в цілому [12]. У цьому визначенні відчутний спадок гуманізму: орієнтація на «вдосконалення людини» є спільною для обох систем, однак трансгуманізм радикально змінює інструментарій такого вдосконалення – переносючи його з морального та духовного у технологічний вимір.

М. Філіпова, К. Ільєв та Р. Юлева-Чучулайн у своєму науковому дослідженні виявляють, що в рамках трансгуманістичного погляду на право цифрові технології справляють відчутний вплив на функціонування всіх сфер суспільного життя, а прихильники цієї доктрини вважають прийняття нових законів неминучим з огляду на вдосконалення людства як біологічного виду [4, с. 28]. Там само автори наголошують на ключовому для правничої науки висновку: «нові елементи (*трансгуманістичного суспільства* – А.К.) потребуватимуть певного правового регулювання в рамках оновлених систем правовідносин» [4, с. 29].

У самому трансгуманізмі є відчутна внутрішня неоднорідність. Т. Освальдо та Н. Роуз розрізняють «технологічний гуманізм», що зберігає орієнтацію на людину як центральний суб'єкт, і більш радикальний «постгуманізм», що ставить під сумнів особливий статус людини як правового суб'єкта [19]. Ця внутрішня різноманітність має принципове значення для права: якщо помірний трансгуманізм може бути інтегрований у гуманістичну правову парадигму, то постгуманізм з його відмовою від антропоцентризму вступає у системне протиріччя з основами сучасного права прав людини.

¹ Humanity Plus (Humanity+) – громадська неурядова організація, яка виступає на підтримку технологій, що розширюють людські можливості у сенсі слова. Організація підтримує дослідження, пов'язані з посиленням інтелекту людини, розвитком її тіла та покращенням якості життя. Основні цілі діяльності організації: підтримувати обговорення та інформування громадськості про нові технології; захищати право окремих осіб у вільних та демократичних суспільствах застосовувати технології, що розширюють людський потенціал; передбачати і пропонувати рішення для потенційних наслідків технологій, що виникають; активно заохочувати та підтримувати розвиток нових технологій, які, як вважається, мають досить ймовірну позитивну вигоду.

Цікаво, С. Бреннан, наприклад, пропонує концепцію «слабкого трансгуманізму», відповідно до якої радикальне вдосконалення людини може досягатися поступово через серію помірних, інкрементальних поліпшень¹ [13, с. 229]. Власне, саме цей підхід є значущим для правової теорії, оскільки він окреслює можливий сценарій нормативного регулювання: поступова адаптація правового інструментарію до нових технологічних реалій без руйнування засадничих правових категорій. Із цього огляду можна стверджувати, що трансгуманізм як правовий феномен є внутрішньо складним і диференційованим. Право не може ставитися до нього як до монолітного явища: воно повинне виробляти нюансовані, диференційовані відповіді на різні аспекти трансгуманістичного проекту – від поміркованих заходів когнітивного вдосконалення до радикального переосмислення правового суб'єкта.

Слід відзначити, центральним вузлом, у якому перетинаються всі розглянуті вище суперечності між гуманістичною традицією і трансгуманістичним проектом, є власне поняття людської гідності. Саме воно слугує тією правовою і філософською константою, навколо якої формуються як аргументи на захист технологічного самовдосконалення людини, так і застереження щодо його меж. Так, якщо у класичному гуманізмі гідність виводиться з незмінної природи людини – її розуму, свободи та моральної автономії [21, с. 305], то трансгуманізм радикально переосмислює це поняття, пов'язуючи гідність не з тим, чим людина є від природи, а з тим, чим вона здатна стати завдяки власному вибору та технологічним можливостям [20, с. 2079]. Це переосмислення не є лише академічною дискусією: воно безпосередньо визначає, яким має бути правовий зміст захисту гідності – чи охороняє право людину від технологічних втручань у її природу, чи, навпаки, забезпечує їй умови для таких втручань як реалізацію автономії. Відповідь на це питання, на нашу думку, є вирішальною для розуміння того, як сучасне конституційне та міжнародне право може і повинне реагувати на виклики трансгуманістичної епохи.

Людська гідність є системоутворювальним поняттям сучасного права прав людини та конституційного права. Її правова функція полягає у встановленні абсолютних меж, які жоден актор, державний чи приватний, не може порушити без правових наслідків. Трансгуманізм ставить перед правом провокаційне запитання: чи зберігається гідність у незмінному вигляді, якщо сама людська природа піддається радикальному технологічному перетворенню?

Б. ван Бірс, аналізуючи співвідношення трансгуманізму та прав людини, встановлює, що трансгуманісти позиціонують свій рух як логічне продовження гуманізму, стверджуючи сумісність технологічного вдосконалення з правами людини і навіть його зумовленість ними [7, с. 246]. Та при детальному аналізі ця сумісність виявляється лише поверховою: трансгуманістичний техно-утопізм, навіть відштовхуючись від прав людини як вихідної точки, ризикує привести до світу, який важко кваліфікувати як утопічний з точки зору гуманістичних стандартів [7, с. 248].

Т. Акпан та його колеги, розглядаючи трансгуманістичні технології крізь призму людської гідності, констатують, що трансгуманізм є філософією, яка перебуває під впливом секулярного гуманізму і виступає за скасування нормативної етики та релігії як ентропійних сил, що стримують зростання людських цивілізацій [8, с. 2359]. У правовому відношенні така позиція є неоднозначною: відмова від нормативної етики як підстави правового регулювання підриває аксіологічну автономію права від технологічного детермінізму.

П.М. Корбі, критично аналізуючи філософські обмеження трансгуманізму, наполягає на тому, що трансгуманістична надія є оманливою, оскільки ґрунтується на хибних припущеннях щодо людської природи [6]. Його аргумент має й правове значення: якщо уявлення про «вдосконалену людину» неминуче є ідеологічно навантаженим, то воно не може слугувати нейтральним критерієм для правового регулювання, так само, як у своїй час расові або етнічні уявлення про «досконалу людину» призвели до правових катастроф.

В. Страховнік, розглядаючи трансгуманізм і моральне вдосконалення людини, виявляє, що чутливість до моральних причин є фундаментальною особливістю людського морального пізнання, а вдосконалення моральних чеснот технологічними засобами знижувало б цю чутливість і позбавляло би особу автономії та самовизначення [9]. Таке спостереження набуває цілком правового значення у контексті концепції автономії особистості: якщо технологічне вдосконалення

¹ Інкрементальні поліпшення (поступові покращення, інкрементальні інновації) – це метод розвитку, який передбачає внесення багатьох невеликих, послідовних змін до продукту, послуги або процесу, замість одного великого радикального стрибка.

підриває здатність до морального самовизначення, воно вступає у конфлікт з одним із найважливіших засад правової суб'єктності.

Отже, як бачимо, центральна правова проблема співвідношення гуманізму та трансгуманізму полягає у визначенні, чи є людська гідність незмінним і абсолютним онтологічним фактом (як стверджує гуманістична традиція), чи вона є функцією певних атрибутів (розуму, свідомості, моральної суб'єктності), які можуть бути відтворені або вдосконалені технологічно. Власне, від відповіді на це питання й залежить уся архітектура правового регулювання у сфері біотехнологій.

Трансгуманізм породжує не лише теоретичні, а й цілком конкретні правові проблеми в сфері прав людини. Найгостріша з них – питання про виникнення нових прав, необхідних для захисту особистості в епоху технологічних перетворень людської природи. Л. Ньяті виокремлює серед таких прав насамперед право на самотрансформацію та самовдосконалення як право, що може бути обґрунтоване в рамках чинного міжнародного правозахисного каталогу [2, с. 119]. При цьому, дослідниця ставить доволі провокативне запитання: чи може або чи повинно право на технологічне вдосконалення вважатися суб'єктивним правом особи [2, с. 120]?

М. Лакалле Норьєга, аналізуючи трансгуманістичний вплив на еволюцію прав людини, стверджує, що Декларація 1948 р. не змінилася, але завдяки інтерпретації, здійснюваній судами, поступово модифікувалася антропологічна концепція, що лежить в її основі, і вводилися нові права [1, с. 226]. Це спостереження є ключовим для розуміння механізму трансформації права: не шляхом формальних поправок до нормативних актів, а через інтерпретаційну практику право адаптується до нових реалій.

Особливу увагу правників привертає проблема нейроправ – нового покоління прав, покликаних захистити людський мозок і ментальні стани від технологічних втручань. Р. Фрідманський у своїй науковій статті констатує, що розвиток трансгуманістичних ідей породжує нові етичні, правові та соціальні виклики, зокрема щодо особистої свободи і меж технологічного втручання у тіло та свідомість людини [11, с. 2077]. Власне, концепція нейроправ вже знайшла відображення, зокрема, у Конституції Чилі 2021 р. – по суті першому у світі прикладі конституційного закріплення захисту ментальної цілісності особистості від технологічних маніпуляцій.

С. Герарді та К. Ксінаріс у своєму дослідженні виявляють, що технологічне вдосконалення людини потенційно може радикально змінити суспільство та саме існування людського виду, вимагаючи ретельного розгляду етичних та регуляторних меж. Вчені підкреслюють, що рівний доступ до технологій вдосконалення є ключовою умовою запобігання виникненню «вдосконаленої» і «невдосконаленої» страт¹ суспільства з принципово різним правовим статусом [16].

У цьому контексті варто звернутися також і до аналізу чинного міжнародного правового регулювання. Так, Конвенція Ради Європи про захист прав людини і гідності людини у зв'язку із застосуванням досягнень біології та медицини 1997 р. (Ов'єдська конвенція) встановлює принцип пріоритету інтересів людини над інтересами науки та суспільства, а також забороняє втручання в геном людини з метою внесення спадкових змін. Документи ВООЗ 2021 р. щодо глобального управління редагуванням геному людини відображають, як відзначає Л. Сантос, спільні теми між трансгуманізмом і системою глобального врядування в галузі біомедицини [14, с. 1089].

Отже, можна констатувати, що трансгуманізм стимулює розвиток права прав людини у напрямку появи нових категорій прав і нових механізмів захисту. Право реагує на ці виклики двома способами: через поширювальне тлумачення вже існуючих прав (зокрема права на недоторканність приватного життя, права на охорону здоров'я, права на рівність) та через розроблення нових нормативних категорій (нейроправа, право на когнітивну свободу, право на технологічну нейтральність).

Питання правового регулювання трансгуманістичних практик є одним із найбільш практично значущих у сучасному біоправі. В умовах, коли технологічне вдосконалення людини поступово переходить зі сфери фантастики у сферу медичної та наукової практики, правові системи змушені виробляти конкретні відповіді на конкретні виклики.

Д.М. Лайресков та А. МакКеон розрізняють два ключові аспекти правового регулювання вдосконалення людини: нормативну раціональність для особи, яка підлягає вдосконаленню, та колективні інтереси, що можуть виправдовувати певні заходи вдосконалення [12]. Перший аспект є

¹ У цьому контексті «страти» - це соціологічний термін (від лат. *stratum* - шар, пласт), що означає великі групи людей, які посідають різне становище в соціальній ієрархії (А.К.)

сферою індивідуальних прав та автономії, другий – сферою публічного інтересу та регулювання. Ця дихотомія нагадує класичну правову проблему балансу між свободою і регуляцією.

М. А. Серра, аналізуючи сучасний стан регулювання технологій вдосконалення, пропонує розрізнити між терапевтичним і позатерапевтичним застосуванням таких технологій, підкреслюючи, що технологія вдосконалення прямо спрямована на людей незалежно від наявності будь-якого патологічного або різноманітного стану [17, с. 170]. Ця класифікація є методологічно важливою для правового регулювання: терапевтичне застосування підпадає під систему медичного права, тоді як позатерапевтичне потребує самостійних правових рамок.

О. Ельбек, розглядаючи ризик-медицину та трансгуманізм, характеризує нові розробки в галузі біоінформатики, штучного інтелекту та нанобіотехнологій як такі, що радикально змінять практику медицини і сферу застосування права у найближчі роки [15, с. 325]. Водночас автор попереджає про небезпеку двох крайнощів – «біоконсерватизму» (огольного заперечення технологічного вдосконалення) та «солюціонізму» (некритичного ентузіазму щодо технологічних рішень будь-яких проблем) [15, с. 326].

К. Джерарді та К. Ксінаріс окреслюють чотири ключові виміри правового та етичного регулювання вдосконалення людини: справедливість і рівний доступ, автономія та інформована згода, довготривалі наслідки для суспільства та збереження людської ідентичності [16]. Ці виміри можуть бути трансльовані у конкретні правові принципи: принцип недискримінації у доступі до технологій, принцип поінформованої добровільної згоди, принцип обережності при впровадженні незворотних технологій, принцип збереження мінімального ядра людської ідентичності та гідності.

В. Радун, досліджуючи етичні та суспільні наслідки трансгуманізму в контексті четвертої промислової революції, наголошує на тому, що нові технології ставлять вимоги до адаптації до сучасних реалій і водночас ведуть до трансформацій у людському світогляді, формуючи оновлену систему цінностей [18, с. 29]. У цьому спостереженні виявляється методологічна проблема правового регулювання трансгуманізму: право регулює не лише дії, а й цінності; але якщо самі цінності перебувають у стані трансформації під технологічним тиском, то й правова система потребує ціннісного переосмислення.

Резюмуючи, можна стверджувати, що оптимальна модель правового регулювання трансгуманістичних технологій має бути збалансованою: вона не повинна ні надмірно обмежувати свободу наукового і технологічного розвитку, ні дозволяти такий розвиток без ефективних гарантій захисту людської гідності, рівності і автономії. Власне, цей баланс є завданням не лише законодавця, а й суддів, біоетичних комітетів та міжнародних органів у сфері прав людини.

Висновки. За результатами проведеного дослідження можна сформулювати наступні висновки.

По-перше, гуманізм і трансгуманізм знаходяться у відносинах генетичного споріднення, але аксіологічного протиріччя. Обидві системи орієнтовані на вдосконалення людини, однак гуманізм спирається на незмінну природу людини як підстави рівності та гідності, тоді як трансгуманізм пропонує технологічну зміну цієї природи. Право, яке традиційно будувалося на гуманістичних засадах, змушене переосмислювати власні аксіологічні підстави у відповідь на трансгуманістичний виклик.

По-друге, людська гідність залишається центральним правовим поняттям, яке не може бути скасоване або модифіковане жодними технологічними трансформаціями. Проте зміст цього поняття потребує постійного переосмислення: право має виробити критерії того, яке технологічне втручання в людську природу є сумісним з гідністю, а яке – ні. Ці критерії не можуть бути суто формальними: вони мають спиратися на субстантивне розуміння людини як правового суб'єкта.

По-третє, трансгуманізм стимулює розвиток нових правових категорій і механізмів захисту – нейроправ, права на когнітивну свободу, права на технологічну рівність. Ці нові категорії не відкидають традиційного каталогу прав людини, а доповнюють і конкретизують його стосовно технологічних умов XXI ст. Право реагує на ці виклики як через поширювальне тлумачення чинних норм, так і через розроблення нових нормативних рамок, зокрема у сфері конституційного, медичного та міжнародного права.

По-четверте, ефективна модель правового регулювання технологічного вдосконалення людини має ґрунтуватися на чотирьох ключових принципах: недискримінації у доступі до технологій вдосконалення; поінформованої добровільної згоди; обережності при впровадженні незворотних

технологічних перетворень особистості; збереження мінімального «антропологічного ядра» - тих характеристик людини, відмова від яких є несумісною з концепцією правового суб'єкта та правовою рівністю.

По-п'яте, право не може залишатися пасивним спостерігачем технологічних перетворень людини. Воно повинне активно формувати нормативні відповіді на виклики трансгуманізму, балансує між охоронною функцією (захист гідності та рівності) та регулятивно-стимулювальною функцією (забезпечення умов для відповідального наукового і технологічного прогресу). У цьому балансі і полягає сутність права майбутнього в його відносинах із трансгуманізмом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Lacalle Noriega M. Transhumanism and law: from human nature to self-determination as the foundation of human rights. *Cuadernos de Bioética*. 2021. Vol. 32. No. 105. P. 225–235. DOI: <https://doi.org/10.30444/CB.100>.
2. Nyathi L. Unveiling the right to self-transformation and self-enhancement: exploring transhumanism and its impact on human rights and the future of humanity. *Deusto Journal of Human Rights*. 2024. No. 13. P. 119–147. DOI: <https://doi.org/10.18543/djhr.3072>.
3. Llano F.H. Transhumanism, vulnerability and human dignity. *Deusto Journal of Human Rights*. 2019. No. 4. P. 39–58. DOI: <https://doi.org/10.18543/djhr-4-2019pp39-58>.
4. Filipova M., Iliev K., Yuleva-Chuchulayn R. A transhumanist legal worldview: responding to the challenges of time (requirement, or necessity?). *Futurity Economics & Law*. 2021. Vol. 1. No. 1. P. 28–47. DOI: <https://doi.org/10.57125/FEL.2021.03.25.5>.
5. Lăcătuș A.N. The human life and dignity in a trans-humanist context. *Logos Universality Mentality Education Novelty: Philosophy & Humanistic Sciences*. 2024. Vol. 11. No. 1(Sup1). P. 16–36. DOI: <https://doi.org/10.18662/lumenphs/11.1Sup1/77>.
6. Corby P.M. An innate despair: the philosophical limitations of transhumanism and its misplaced hope in human enhancement. *Christian Bioethics*. 2024. Vol. 30. No. 3. DOI: <https://doi.org/10.1177/00243639241281977>. URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC11559535>.
7. Van Beers B. A better way of being? Human rights, transhumanism, and the utopian standpoint of man. *Utopian Thinking in Law, Politics, Architecture and Technology*. Cheltenham: Edward Elgar, 2022. P. 246–266. DOI: <https://doi.org/10.4337/9781803921402.00021>.
8. Akpan T.M. Transhumanist technologies as enhancers of human nature and its dignity. *AI and Ethics*. 2024. P. 2357-2365. DOI: <https://doi.org/10.1007/s43681-024-00559-7>.
9. Strahovnik V., Centa Strahovnik M. Transhumanism, human moral enhancement, and virtues. *Religions*. 2024. Vol. 15. No. 11. DOI: <https://doi.org/10.3390/rel15111345>.
10. Ranisch R., Sorgner S. L. (Eds.). *Post- and Transhumanism: An Introduction*. New York: Peter Lang, 2014. URL: <https://www.peterlang.com/document/1050193>.
11. Fridmanskyy R. M. et al. Human rights in the context of transhumanist medicine: ethical and legal aspects. *Wiadomości Lekarskie*. 2024. Vol. 77. No. 9. P. 2077–2082. DOI: <https://doi.org/10.36740/WLek/195164>.
12. Lyreskog D.M., McKeown A. On the (non-)rationality of human enhancement and transhumanism. *Science and Engineering Ethics*. 2022. Vol. 28. No. 6. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11948-022-00410-4>. URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC9626409>.
13. Brennan C. Weak transhumanism: moderate enhancement as a non-radical path to radical enhancement. *Theoretical Medicine and Bioethics*. 2023. Vol. 44. No. 3. P. 229–248. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11017-023-09606-6>. URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC10172256>.
14. Santos L. Transhumanism and global governance of human genome editing: common themes and implications for bioethics. *Medicina y Ética*. 2023. Vol. 34. No. 4. P. 1089–1163. DOI: <https://doi.org/10.36105/mye.2023v34n4.05>.
15. Elbek O. Risk medicine and transhumanism. *Thoracic Research and Practice*. 2023. Vol. 24. No. 6. P. 325–329. DOI: <https://doi.org/10.5152/ThoracResPract.2023.23047>. URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC10724723>.
16. Gerardi C., Xinaris C. Beyond human limits: the ethical, social, and regulatory implications of human enhancement. *Frontiers in Medicine*. 2025. Vol. 12. DOI: <https://doi.org/10.3389/fmed.2025.1595213>. URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC12283604>.

17. Serra M.A. Human enhancement and functional diversity: ethical concerns of emerging technologies and transhumanism. *Métode Science Studies Journal*. 2022. No. 12. P. 169–175. DOI: <https://doi.org/10.7203/metode.12.17657>. URL: <https://www.redalyc.org/journal/5117/511769287027/html>.
18. Radun V. Ethical and societal implications of transhumanism and technologies of the fourth industrial revolution. *Social Informatics Journal*. 2023. Vol. 2. No. 2. P. 29–35. DOI: <https://doi.org/10.58898/sij.v2i2.29-35>.
19. Osborne T., Rose N. Against posthumanism: notes towards an ethopolitics of personhood. *Theory, Culture & Society*. 2024. Vol. 41. No. 3. DOI: <https://doi.org/10.1177/02632764231178472>.
20. Thomas A. Transhumanism and critical posthumanism. *Encyclopaedia of Postdigital Science and Education* / Ed. P. Jandrić. Cham: Springer, 2025. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-031-35469-4_104-1.
21. Громовчук М.В., Белов Д.М. Гуманізм як філософсько-правова категорія в умовах формування нової парадигми в праві. *Аналітично-порівняльне право*. №3. 2022. С. 301-310. URL: <https://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/265072>.
22. Dmytro M. Bielov, Myroslava V. Hromovchuk, Yaroslav V. Hreca, Vasyl V. Tymchak. Essence of somatic human rights in the process of biomedical research. *Wiadomości Lekarskie*. Volume LXXIV, Issue 10, Part 2, October 2021. P. 2663-2668. DOI:10.36740/WLek202110226.

Дата першого надходження рукопису до видання: 11.03.2026
Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 23.04.2026
Дата публікації: 10.05.2026

© Крегул А.М., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0